

Modernleşme Sürecinde Çözülen Aile Yapısı ve Kadının Yeniden İnşası

Emine KARSLI*

Özet

Aile kavramının mahiyeti, tarihsel gelişimi çerçevesinde kadın olgusu, aile yapısı ve annelik algısı, tarihsel süreçte kadının dönüşümü, modernizm ile aile ve kadın olgusunda oluşan açmazlar bu alanda yapılacak her bir çalışmayı gerekli hale getirmiştir. Çalışmamız aileyi içeren davranış örüntülerini, ilişkileri ve etkileşim süreçlerini açıklamak açısından oldukça önemlidir. Bu çalışma ile aile yeni bir boyuttan ele alınarak kadın erkek ilişkileri, kadının aile içindeki konumu ve konumunun yeniden düzenlenmesi konularında yol gösterici bir çalışmadır. Ayrıca aile kurumunun ve kadın olgusunun değerlerinin anlaşılmasına yönelik kılavuz özelliği göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile, Aile Türleri, Evlilik, Evlilik Türleri, Kadın,

Family Structure And Women's Revised Construction In The Modernization Process

Abstract

The nature of the concept of family, the phenomenon of the historical development, the family structure and the perception of motherhood, the transformation of women in the historical process, the dilemmas in modernism and the family and women have made each study necessary in this field. Our study is very important in terms of explaining the behavioral patterns, relationships and interaction processes involving the family. With this study, the family is taken from a new dimension and it is a guiding study on the relationship between the male and female relations, the position of the woman in the family and the reorganization of the position. It also provides guidance for understanding the values of the family institution and female phenomenon.

Key Words: Family, Family Types, Marriage, Marriage Types, Women

Giriş

Aile küçük bir toplumdur, toplumda büyük bir ailedir. Sağlıklı bir toplum sağlıklı ailelerin var olmasından geçmektedir. Günümüzde bu kurum büyük sarsıntılar yaşamaktadır. Aile, toplumun ilk ve en güçlü nüvesidir. Bu yüzden aile toplumun minyatürüdür.

Modernizm ile birlikte aile hızlı bir dönüşüm içerisine girmiştir. Ailenin dönüşüm yaşamasıyla birlikte ailenin baş aktörü olan kadın da bu değişim dönüşümden nasibini almıştır. Toplumun en önemli kurumu olan aile ve ailenin mihenk taşı olan kadın, modernleşmenin etkisiyle birlikte değişim göstermiş; aile ve kadın belirli çözümler yaşamış bu durum sosyal problemlere yol açtığı varsayımından hareketle aile merkezli bir toplumun oluşturulması ve kadının yeniden inşası gerekmektedir.

Modernleşme ile beraber kadın, süregelen yapısından uzaklaşmış ve değişim içerisinde kendini bulmuştur. Modernleşme öncesi dönemde yeri ev olarak kabul edilen kadın, ev ve işyerinin ayrılmasının de etkisiyle, kamusal alanda çalışmaya başlamış; evdeki üretimi değersiz çabalar olarak görülmüştür.

Değişen aile kurumu ile birlikte toplumun ahlaki ve dini değerlerinin yıkım sürecine girdiği ve oldukça zayıfladığı gözlenmiştir. Ahlaki değerlerin etkisini yitirmesiyle annelik olgusu toplum nezdinde değerini yitirmeye başlamıştır. Araştırma, teorik bir çalışma yapılarak tamamlanmıştır. Genel bir kaynak taramasından sonra, konuyla ilgili yerler fişleme usulüyle kaydedilmiş, daha sonra mevcut doküman kompozisyon yapılarak araştırma tamamlanmıştır.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı

1.Aile

İnsan türünü üretmek ve sürdürmek ihtiyacı aile kurumunun oluşmasına sebep olmuştur. Bu yüzden aile toplumun minyatürüdür. Aile, bütün toplumlarda en fazla evrensellik gösteren kurum olma özelliği taşır. İnsanların duygusal anlamda gereksinimlerini tamamlayan, duygusal temele dayalı, toplumsal işlevleri olan bir kurumdur. Ekonomik, biyolojik, sosyolojik bir takım işlevlere sahiptir. Özellikle aile sosyal bir müessese olması sebebiyle diğer kurumlardan ayrıcalıklıdır. Evrensel bir kurum olan ailenin evrensel tanımı yapmak oldukça zordur.

Popüler ifade ile toplumda oldukça önemli mihenk taşı olarak tanımlanan aile, günümüzde büyük bir dönüşüm yaşamaktadır. Bu dönüşüm yalnızca ailenin şekli yapısında değil, geleneksel içeriğinde de gözlenmektedir(Canatan ve Yıldırım, 2011: 9).

Canatan'ın başka bir tanımlamasına göre ise aile, ilk insandan beri varlığını koruyan ve varlığı pek çok eskiye dayanan temel bir yapıdır(Canatan ve Yıldırım, 2011: 21).

Dolayısıyla aile kurumu, tarihsel süreç içerisinde pek çok ilim insanı ve düşünürün dikkatini çekmiş ve araştırmaların önünü açmıştır.

Kadim felsefe anlayışına göre insan ve evren arasında bağlantı olduğu gibi aile ile toplum arasında da bağlantı vardır. Aslında aile bir toplum özelliği taşımaktadır. Aile toplumsallığın gerçekleştiği ilk ortamdır.

Kişisel ve kültürel hayatın en etkin, en canlı yapılarından birisidir. Toplumsal yaşamın en küçük temsili olma niteliğine aile kurumu sahiptir. Ailenin bu niteliğe sahip olmasının sebeplerini ise şöyle ifade edilebilir. Toplumsal yaşamın devamı için gerekli kurallar aile kurumunun devamı için de gereklidir. Toplumsal hayatta birtakım kurallara sahip olduğu gibi aile için de birtakım kurallar vardır. Aile olgusal olan ancak yaşadığı dönüşümlerle kendini kurumsal olarak geleceğe taşımaktadır. Başka tanım ile aile, insanlığın devamını sağlayan, sosyalleşmenin ortaya çıktığı, kendine özgü kuralları barındıran, toplumdaki geleneksel yapıları gelecek nesillere aktaran sosyal bir kurumdur.

Ailede verilen terbiye kadar aynı zamanda devredilen birtakım değerler de büyük önem taşımaktadır. Çünkü değerler bir alışkanlık tarzıdır. Belirli bir yaşa gelmiş bireye birtakım değerleri mantiken kabul ettirebilirsiniz ama bu değerleri bireyin davranışlarına yerleştiremezsiniz.

Durkheim'a göre aile her şeyden önce ahlak eğilimlerine dayanmaktadır(Topçu, 2006: 108). Aile; güven, huzur, mutluluk, eşler arasında sevgi; merhamet, yardımlaşma ve dayanışmaya bağlıdır.

Aile bugüne kadar kurulmuş olan tüm medeniyetlerde, dinlerde ve hukuk sistemlerinde toplumsal hayatın birliğini, bütünlüğünü sağlamaya yöneliktir (Kahraman Sürücü, 2006:12). Fakat ne yazık ki aile gün geçtikçe bu özelliğini yitirmektedir.

Nevzat Tarhan'ın deyimiyle; aile kurumu yıkılmaya yüz tutmuş, aile bireyleri arasındaki bağlar zayıflamış, intihar hızı salgın düzeyine ulaşmış ve cinsel suçlar artmıştır(Tarhan, 2011: 15). Öyle ki kadın ile erkek arasındaki etkileşim tarzı sil baştan ele alınmalı ve bu iki kutbun birlikteliğinden doğan aile kavramı üzerine yeniden çalışılmalıdır.

Tarhan'ın ifadesiyle evlilik, su gibidir. Su bilindiği üzere iki elementin bir araya gelmesiyle oluşur. Aslında bu iki element havada dolaşırken serbest ve özgürdür. Özgür iki element kendi yapılarından fedakârlık yaparak su gibi bir yaşam kaynağına dönüşürler (Tarhan, 20011: 29).

1.2.Ailenin Temeli Olarak Evlilik

Ev ile evlilik arasında sıkı bir ilişki vardır. Aile ve evlilik arasında da aslında bir korelasyondan söz etmek mümkündür. Ev ailenin mekânı olarak tasavvur edilir. Bu nedenle ev nasıl ailenin mekânı ise evlikte ailenin temelidir. Evlilik; sosyal, ekonomik, kültürel, dini ve hukuksal güçlerle desteklenen bir olgudur. Evlilik belirli değerler ve normlar çerçevesinde gerçekleşir. Evliliğin çok farklı tanımları bulunmaktadır. Toplumsal kültürün özelliklerine göre evlilik tanımları değişebilmektedir.

Anthony Giddens, evliliği iki yetişkin birey arasında sosyal olarak gerçekleşen ve onaylayan cinsel birleşme olarak tanımlamaktadır (Giddens, 2008: 247).

Evlilik, kadın ve erkek arasında meydana gelen bir sözleşme ile bir dizi süreçten oluşan bir sosyal olgudur.

Evliliğin başlangıcı bazı sosyal faaliyetlerle, eğlencelerle gerçekleşir. Bu faaliyetler, örfler, törenler, dualar, yemek ziyafetleri, kutlamalar şeklinde ifade edilmektedir. Tüm bunlar evliliğin önemini vurgulamaktadır.

Evlilik çeşitli hukuk sistemlerinde farklı şekillerde tarif edilmektedir. Bu farklılıklar daha çok evlenme akdinde dinin veya devleti alacağı rolden doğmuştur.

İslam hukukunda evlenecek çiftler arasında süt akrabalığı engeli bulunmamak, şahitler karşısında ve açık olarak yapmak koşuluyla evlilik dini değil, medeni bir işlemdir(Karaman,2006: 68-69). Buradan hareketle diyebiliriz ki evlilik için nikahı din görevlisinin yapması veya bir ibadethanede yapılması zorunlu değildir. Bir diğer tabirle evlilik hem kişisel hem de sosyal bir kurumdur. Evlilik kendi başına bir değer ve idealdir. Evlilik aslında kültürel formlarla aktarılır ve değişkenlik göstermektedir. Bütün özellikleriyle farklı renklere, desenlere sahiptir.

1.3.Evlilik Türleri

Evlilik türleri toplumdan topluma farklılık göstermektedirler. Her kültürde kimin kiminle evleneceğini belirleyen sistemler farklıdır. Genellikle evlilik kararlarını noktasında etkin olan sistem akrabalık sistemleridir. Batı toplumlarında insanlar daha çok akraba dışı evlilikler yapmaktadırlar. Fakat bazı toplumlarda da akraba evliliği yaygınlık göstermektedir. Özellikle ülkemizde bunu görmek mümkündür.

Evlilik sınıflamaları farklı ölçütler alınarak yapılmaktadır. Grup esasına dayalı evlilik ikiye ayrılmaktadır.

- **Grup dışı evlenme/ egzogami (exogamy)**, kişinin kendi sosyal çevresi dışından birisiyle evlenmesini tanımlar “Bu türde kendi sosyal çevresi toplumsal tabakaları çerçevesinde var olabilir.” (Canatan ve Yıldırım, 2011: 67).

Sosyal hareketlilik bu tür evliliklerin oluşmasına zemin hazırlamaktadır. Çünkü bu gibi durumlarda farklı gruplardan insanlarla tanışma ve karşılaşma imkânları çoktur. Böylece insanların farklı gruplardan evlilik yapması artmıştır.

- **Grup içi evlenme/endogami (endogamy)**, grup dışı evliliğin aksine grup içi yani kendi sosyal çevresinin içerisinde yapılan evliliklere denir(Canatan ve Yıldırım, 2011: 67).

Endogami daha çok geleneksel toplumların evlilik ekli iken egzogami batılı toplumların evlilik şekli olarak görülmektedir. Çünkü geleneksel toplumlarda akrabalık bağları oldukça güçlüdür. Akrabalık sisteminin evlilik gibi önemli bir konu üzerinde de etkili olduğu görülmektedir. Grup içi evliliğin amaçlarından bir tanesi ailede var olan servetin parçalanmaması için olduğu görülmektedir. Aslında endogami geleneksel toplumların bir özelliği olsa dahi tür düşünceyle yapılmış evlilikler hem geleneksel toplumlarda hem de modern toplumlarda görülmektedir. Buradan hareketle diyebiliriz ki sosyal tabaka ve sosyal kimlikler evlilikler üzerinde etkilerini sürdürmektedirler.

Aile içi zina olarak da adlandırılan ensenst ilişki biçimi tüm toplum tiplerinde yasak ve evrensel bir kuraldır. Her kültür öyle ya da böyle bir evlilik geleneğine sahiptir. Anneyle, kardeşle, babayla, amcayla evlenmek yasaktır. Ülkemizde bazı kesimlerde kuzenle evlenmek de hoş karşılanmamaktadır. Fakat yine de insanlar aynı etnik grup, sınıf, din vs. gibi gruplardan kişilerle evliliği tercih etmektedirler. Çok kültürlü toplumlarda günden güne gruplar arası evlilik atış göstermektedir.

Evlilikler eş sayısına göre de sınırlanmaktadır. Buna göre evlilik tek eşli ve çok eşli olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

- **Çok eş evliliği (poligamy)**, Kadın veya erkeğin birden fazla eşe sahip olmasıdır. “Poligami sadece birden fazla eşe sahip olmayı ifade eder. Bunun gerçekte iki türü vardır. Poliandri, kadının birden fazla kocayla evlenmesidir. Polijini, erkeğin birden fazla kadınla evlenmesidir.” (Yıldırım, 2011: 69).

Çok eş evliliğini destekleyen zeminler toplumdan topluma farklılık göstermektedirler. Özellikle bazı toplumlarda poligaminin din tarafından desteklendiği görülmektedir. Buna örnek olarak ABD’deki Mormonlar gösterilebilir. Bu topluluk da erkeğin birden fazla kadınla evlenmesi sahip oldukları inanç tarafından desteklenmektedir. Daha sonra dinsel inançları bunu yasaklamasına rağmen azınlık da olsa bu uygulama devam etmektedir. İslam toplumlarında erkeğin çok eşliliği mutlak bir inanç davranışı değildir. Fakat bu toplumlarda da polijini zaman

zaman görülmektedir. Oysa İslam tek eşliliği idealize etmektedir. Tarih içerisinde bakıldığında çok kadınla evlenmenin farklı işlevlere sahip olduğu görülmektedir. Osmanlı padişahlarının çok eşle evlenmesi ve bunlardan bazılarının yabancı ülkelerden yöneticilerin kızı olması bu duruma örnek gösterilebilir (Doğan, 2001:40).

- **Tek eş evliliği/monogami(monogamy)**, tek eşle yapılan evliliğe denir. Monogami, hem kültürel bir ideal olarak benimsenmekte hem de hukuk kuralları ve dini inanışlar tarafından desteklenmektedir(Canatan ve Yıldırım, 2011: 70).

Değişen hukuk düzeniyle beraber çok eşle evlilik yasaklanmış ve tek eş evlilik benimsenen bir norm haline gelmiştir. Değişen evlilik kültürleri sonucunda Batı toplumlarında tek eş evliliği artık pratiğini kaybetmeye başlamış, ömürlerini tek eşle yaşayarak geçirmeme yaygın bir davranış olmuştur. Bunu aslında ailenin çöküşü olarak yorumlayabiliriz.

Farklı toplumlarda yerel düzeyde geçerli olan çeşitli evlilikler bulunmaktadır. Türkiye'nin doğusu başta olmak üzere kırsal kesimlerinde görülen Levirat ve Sorarat evlilikler buna ilginç örnekler oluşturmaktadır. Bu evlilikler başlık parası sorununa çözüm getirmek amacıyla geliştirilen evlilik türleridir(Yıldırım, 2011: 70).

Levirat, kocası ölen kadının kayını ile evlenmesidir. Sorarat, karısı ölen kocanın karısının kız kardeşiyle evlenmesidir.

1.4.Aile Türleri

Aile tanımlamaları farklı olduğu gibi toplumlara, tarihsel süreçlere göre aile türleri de farklılık göstermektedir. Ailelerin modern öncesi ve modern olarak iki ayrı sınıflamaya tabi tutulması düşüncesi çürütülmüştür. Giddens'e göre, kadının yalnızca ev sınırları içerisinde aktif olduğu, ev içi sınırlarını aşmadığı dönemin geleneksel aile yapısının modernleşme öncesine dayanan bir yaklaşımın gerçeği yansıtmadığı tespit edilmiştir(Giddens, 2008: 248).

Modernleşme olgusunun aile üzerinde etkisinin olmadığını söylemek yanlıştır. Çünkü modernleşme ile birlikte aile de birtakım değişim ve dönüşümler yaşamıştır. Aile türlerini keskin hatlarla ayırmak mümkün değildir. Toplumlar kompleks yapılardır. Bir tarihte tamamen çekirdek aile diğer zamanda tamamen geniş aile şekilleri var olmuştur diyemeyiz. Aile türlerini zaman olarak keskin hatlarla ayıramadığımız gibi aile çeşitlerini toplumlara göre de sınırlandıramayız. Örneğin, geniş aile tipi sadece, Doğu toplumlarının aile şeklidir demek hatalıdır.

Geleneksel aile ile modern aile arasındaki ayrım, hem farklı toplum tiplerini hem de ailenin ölçeğini dikkate alarak yapılan bir sınıflandırmadır(Canatan ve Yıldırım, 2011: 71).

1.4.1.Geleneksel Geniş Aile

Çok sayıda kuşakların bir arada oturmasından oluşan bir aile yapısıdır(Tezcan, 2010: 135). Bu büyük aile anne, baba, büyükbaba, büyükanne, amca gibi aile üyelerinden birçoğunu barındırır. Bu aile tipi daha çok geleneksel özellik gösteren toplum yapılarında örneğini göstermektedir. Geniş ailenin geleneksel toplumlarla özdeşleşmesi onun aynı zamanda geleneksel tipi olarak adlandırılmasa sebep olmaktadır. Çünkü geleneksel toplumlar daha çok tarımla geçimlerini sağlayabilmekte bu yüzden de ailede var olan üyelerin aynı ortamda yaşamları daha uygun görülmektedir. Buradan hareketle diyebiliriz ki bu aile tipi daha çok ekonomik amaçlıdır. Geleneksel aile yapısının özellikleri denilince akla gelenler; dayanışmacı, akrabalar arasında ilişkiler güçlü, birçok işleve sahip bir profil gelmektedir. Geniş ailede baba önemli bir aktördür. Ailenin geçiminden sorumludur. Ailenin reisidir. Toprağın mülkiyeti tek kişidedir(Tezcan, 2010: 135).

Geleneksel kültürde din, gelenek ve geçim faaliyetleri aileyi belirleyen unsurlardır. Bahsedilen aile tarzında ailede herkese bir sorumluluk düşmektedir. Erkeğinden kadınına, büyüğünden küçüğüne hepsinin bir parça sorumluluğu vardır. Bu aile tipinde aile de birinin bir problemi olsa ailedeki herkes o kişinin problemiyle ilgilenir. Çözüm yolları üretilmeye çalışılır. Bu durumda aile ilişkilerinin ne kadar kuvvetli olduğunu göstermektedir.

Osmanlı kültüründe geniş aile modelinin yaygın olduğu görülür. İstanbul'da 1907 yılında bütün Müslüman ailelerinin %16'sı geniş aile modeli olarak görülmektedir. Bu geniş aile modeli genellikle kocanın aile fertlerine dahil olan kadın şeklinde oluşmaktadır. Genellikle bir bahçenin etrafında yer alan evler içerisinde dede, baba ve torundan oluşan üç kuşak fertlerinden oluşur(Ortaylı, 2004: 61).

Geleneksel toplumlarda mahalle kavramı oldukça önemlidir. Mahalle aynı zamanda geniş bir aile gibidir. Aile hayatındaki dayanışmayı mahalle hayatında da görmek mümkündür. Çünkü mahalleler iç içe geçmiş yaşantılara uygun bir mekândır.

Geleneksel Osmanlı mahallelerinde tabakalaşma söz konusu değildi. Zengin yoksul fark etmeksizin her kesim bir arada rahatlıkla yaşayabiliyordu (Ortaylı, 2004: 18).

1.4.2.Modern Çekirdek Aile

Geçen asırda Avrupa’da meydana çıkan büyük sanayi ailenin şeklini değiştirdi; ona yeni bir şekil verdi. Bu yeni şeklin adı çekirdek aile idi(Topçu 2006: 110).

Çekirdek aile modeli sanayinin gelişmesiyle birlikte modernleşmeyi yansıtan en önemli yapılardan birisidir. Çekirdek aile yapısı fert sayısının azlığı ile dikkat çekmektedir. Modern çekirdek aile, aslında bir karı-koca ailesidir. Anne, baba ve ergin yaşa gelmeyen çocuklardan oluşmaktadır. Sanayi toplumlarının bir vasfı olma özelliği salında çekirdek ailenin bu topluma uyumlu olmasından kaynaklanmaktadır. Sanayi Devrimi’nin en geniş sosyal modalarının analizi ailenin en küçük yapıları ile birlikte tahlil edilmelidir(Sayar, 2010: 3).

Bu toplumda aile tüketici özelliği ile tanınmaktadır. (Canatan ve Yıldırım, 2011: 74). Bu tür ailenin oluşumu üretimin tarım dışına kayması, özgürlük, toplumsal hareketlilik gibi nedenlere bağlıdır. (Tezcan, 2010: 135). Bizim toplumumuzda da Tanzimat ile beraber geniş aile modelinden çekirdek aile modeline devinim söz konusudur. Bu toplumsal değişim ile ilgili bilgileri dönemin romanlarında da görmek mümkündür. İlk olarak bu durum çekirdek aile görünümü fakat geniş aile özelliği gösteren konaklarda gözlenmektedir(Yaman, t.y: 7).

Sanayileşme ile birlikte fertlerin her biri aile dışına itilmiştir. Böylece ailenin ekonomik birliği ortadan kalkmış oldu. Bu durum ailede bir zamanlar var olan feragat ve özgecilik gibi bağları zayıflatmıştır. Sonuç olarak modern çekirdek aile oluşmuştur (Topçu, 2006:111).

1.5.Ailede Kadının Misyonu

Kadın ailenin olmazsa olmaz bir parçası ve aile kurumunun temel oyuncusudur. Kadın ailede hem eşine hem de çocuklarına karşı sorumludur. Aile için kadın önemli bir koordinatör ve planlayıcıdır. Paydaş olarak kadın, ailenin devamını sağlıklı olarak sağlama noktasında, diğer paydaş olan erkekten daha da çok sorumluluk üstlenmektedir(Şener, 2009: Cilt 1). Açıklamadan hareketle diyebiliriz ki ailede kadınınomuzlarında çok ağır sorumluluklar vardır. Bu yüzden kadın aile konusunda vazgeçilemez bir unsurdur. Aile küçük bir toplum, toplum ise büyük bir ailedir. Ahlak bilimcilerimizde bu konu üzerinde önemle durmuşlardır. Eşlerin birbirlerine karşı hukuki sorumlulukları vardır. Saygı ve iyi niyet ön planda olmalıdır(Şener, 2009: Cilt 1).

Türk edebiyatının ilk eserlerinden olan Kutadgu-bilig’de aile de çocuğun eğitimi ile ilgili birtakım bilgiler verilmektedir. Çocuklar serbest ve başıboş bırakılmamalı, sıkı tutulmalı kötü hareketlerine mani olunmalıdır(Başer, 2007: 17).

Aslında bizim kültürümüzün, değerlerimizin oldukça faydalı felsefi anlayışa sahip olduğu görülmektedir. Temel kaynaklarımıza baktığımızda kadın ve erkeğin sorumlulukları ile ilgili birtakım roller ve nitelikler ortaya konulmaktadır. Aile içinde yetişen bireye sosyal ve psikolojik bir ortam sağlamaktadır. Kişilerin karakterlerinin gelişmesine ve toplumsal anlamda bir yapının ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır. Ailede kadın çocuklarına kaliteli duygu alışverişi sağlamakla yükümlüdür. Çünkü çocuğun doğması, büyümesi ve karakterinin oluşmasında annelik rolünün yerini doldurabilecek bir başka kavram görülmemektedir.

Anne Yaradan’ın en önemli unsurudur. Ailede her şey onunla şekillenir ve ona dönüşür. Bireylerin ilkokulu ailedir; ilk öğretmeni, terbiyecisi annedir. Eğer bu yapı gereği gibi işlemezse psiko-sosyal bozukluklar ortaya çıkmaktadır. Sosyal unsurlara yön verecek ailede, rehberlik çalışmalarını yerine getiren kadının; çok önemli bir sorumluluğu üstlendiğini ve bu sebeple ailenin yetişmesinde çok etkili katma değer sağladığını bilmemiz gerekmektedir (Şener, 2009: cilt1).

2.Modernleşme Sürecinde Aile ve Değişen Kadın

2.1.İş hayatında kadın

Kadının iş yaşamında yer alması, özellikle ekonomik zorlukların yaşandığı süreçte, yedek yardımcı güç olarak görülmektedir. Çok değişen ve çok şeyi değiştiren yüzyıl olarak 18. yy görülmektedir (Gökkaya ve Kocacık, 2005:197).

Avrupa'da 18.yy da sanayi devriminin ortaya çıkışı ile birlikte sürekli yeni pazarların açılması üretim yöntemlerini olduğu kadar, düşünce ve duyguları da değiştirmiştir. Sanayinin bu denli bir gelişme göstermesi, işçi sayısının çoğalması ve iş bölümünün artması sonuçlarını doğurmuştur. Bu yeni sanayi, el sanatlarının önemini kaybettirdiği gibi, lonca örgütlerinin de tümünden ortadan kalkmasına sebep olmuş, böylece kadınların ekonomik alanda yer alma dönemi başlamıştır (Şenyurt, 2008: 12).Çalışmasının karşılığında para alması, Sanayi Devrimi ile birlikte olmuştur. Eğitimli kadınların sayısı artıkça onlara olan ihtiyaçta o oranda artık göstermiştir (Mercanlıoğlu, 2009: 42).

Sanayi Devrimi'ni takip eden süreçte, dokuma sanayisindeki gelişmelere paralel olarak, kadın çalışan sayısı hızla artmış; böylelikle mekanik gelişmelerin, kadının çalışmasını kolaylaştırması, dokuma sanayisinde kadın çalışanın, erkeklerden daha da başarılı olmasını getirmiştir (Altan ve Ersöz, 1994: 21). Fakat bu süreçte, kadın çalışanın çalışma şartlarında yoğun bir sömürüye maruz kaldığını söylemek gerekmektedir. Böylece Batı ülkelerinde kadının çalışma sürelerinin kısıtlanması uygulamaları başlamıştır (Altan ve Ersöz, 1994: 29). Başka bir ifadeyle sosyal politika faaliyetlerinin gelişmesine, kadının iş yaşamında sömürülmesi de farklı bir boyut olmuştur.

Türkiye'de bu süreci ele aldığımızda kadının iş yaşamına katılması iki aşamayla ortaya konulabilir: İlki Türkiye'deki kentleşmenin başlamasıdır. Bir diğeri ise Türkiye'nin küreselleşmesi aşamasında sektörler arası rekabetin artış göstermesidir (Gökkaya ve Kocacık, 2005:200).

Kentleşme kadınların iş yaşamına müdahil olmalarında düşüşe sebep olmuştur. Daha iyi hayat standartlarının egemen olduğu üst sınıflarda, ekonomik anlamda sıkıntıların olmaması kadının iş yaşamına katılımını da engellemektedir. Aslında yine de iş yaşamına katılım üst sınıflarda görülmektedir.

Göç sürecinde kadın, yine aynı sektörlerde çalışmaya devam etmektedir. Bu konuyla ilgili değişim beklendiği gibi olmamıştır. Türkiye'de iş yaşamındaki kadınlar ücretsiz (aile işçisi) sigortasız çalışmaktadır.

Ülkemizde para almadan aile işçiliği köylerde gözlenirken şehirde kadınlar genellikle bir para karşılığı çalışmaktadır. Tüm olanların yanı sıra kadınların eğitim aldirmamaları, kadınlara aitmiş gibi düşünülen ev işleri haricinde çok fazla çeşitli işlerde bulunamamalarına yol açmaktadır. Aynı zamanda evinin kadını olması sebebiyle kadın, pek çok fırsatı kaçırmaya ve iş yerinde idari kadrolara yükselmemesine neden olabilir.

Çalışan kadın ev ve iş yaşamını dengeleme noktasında pek çok sıkıntı ile karşı karşıya kalmaktadır. Bahsi geçen sorunlar aile ve iş hayatını bir arada yürütmenin sorumluluğunu taşımaktan geçmektedir.

Çalışan kadının eşi evde kadına sadece yardımcı olmakta ve kadınlar her iki sorumluluğu da yüklenmek zorunda kalmaktadırlar (Demiriz ve Yaşar, 2009: 96). Burada kadın ile ilgili çift başlı bir problem ağının oluşması söz konusudur.

2.2. Aile İçinde Kadının Değişen Rolü

İnsanlığın büyük bir hızla değiştiği ve bu hızlı değişimlerin aile kurumunu da etkilediği söylenebilir. Bu yüzden aile kurumu hem toplum hem de sosyoloji için farklı bir ehemmiyete sahiptir. Batı dünyası ve değerlerinin yükselişi ile birlikte değersel değişimler baş göstermektedir. Hiç tartışmasız ki değişimlerden tek tek bireylerin etkilenmesi sonucu aile de nasibini almaktadır. Çağın getirdiği tartışmalar kadını bir dönüşüme zorlamıştır.

Modernleşme öncesi yaşamda aile muhteva olarak çok farklı fonksiyonları yerine getirirken, modernleşmenin başlamasıyla aile hem yapısal hem de kültürel değişimler geçirmiştir (Çelik, 2009: 6).

Modernleşme süreci olarak adlandırdığımız dönemi aile ve kadının rolü çerçevesinde değerlendirdiğimizde olumsuz birtakım farklılıkları ortaya çıkardığını görmekteyiz. Çünkü modernleşmeyi fitrata uygunluk ya da fitrata aykırılık olarak değerlendirdiğimizde tüm aile içi problemlerin, kadınların yaşadığı bunalımların sebebine temas etmiş olacağız. Çünkü kadın bugün asli görevi olan annelik görevini ihmal etmektedir. Anneliği ihmal etmesinin altında yatan sebep ise "modern" tutumlar çerçevesinde birtakım isteklere kulak vermesidir. Çünkü o anne olmanın dışında bir bireydir. Kendi ihtiyaçları her şeyden önemlidir, modern söylem ona bunları telkin etmektedir. Tüm bunlara göre hayatını şekillendiren kadın acaba modernizmin ona bahsettiği mutluluğu yakalayabilmiş midir? Bu sorunun cevabı olarak hep bir ağızdan verdiğimiz gibi hayır cevabını verebiliriz! Peki modern söylem niçin her şeyi vadedtiği kadını mutlu etmeye yetmemektedir? Çünkü modernleşme gayr-i fitri bir söylemdir. İnsan

yaradılışı gereği modernin hiçe saydığı birtakım duygulara sahiptir. Bunun en güzel örneğini aile içinde kadının değişen rolünde görmek mümkündür.

2.3. Kadın –Erkek ilişkilerinin Değişimi

Geleneksel aile yapısındaki iş dağılımı şartları kaybolmaya başlamış ve kadının erkekle eşit haklara sahip olması gündeme gelmiştir. Bu sebeple erkeğinde kadının rollerini üstlenmeye, sorumluluk almaya çalıştığı bir anlayış hâkim olmaya başlamıştır.

Böylelikle modernleşmenin getirisi olarak ailedeki rollerde de değişimler gözlemlenmektedir. Kadın adına bu değişim ve dönüşüm sürecini modernleşme akımı ve dünyevileşme başlatmıştır. (Tekin,2009:4). Ve oluşumların sonucu olarak kocanın eşinden ayrı metresi, kadınınkocasından başka aşığı olduğu kadın-erkek ilişkileri söz konusudur. Bu bağlamda, ilerleyen zamanda geleneksel aile modeli sorgulanmış, yeni rol dağılımı yapılmaya çalışılmıştır. Batılılaştırıcı yaklaşımlar birey kavramını öne çıkarmış ve aile içerisinde kadın, erkek gibi bağımsız kutuplaşmaları gündeme getirmişlerdir.

Said Halim Paşa'nın da üzerinde durduğu konu itibariyle hürriyet kavramı yanlış anlaşılmalı ve Avrupa'lı kadınların savunduğu hürriyet ile karıştırılmamalıdır. Oysa onların savunduğu hürriyet bir takım siyasi hakların istenmesine yönelik iken bizim kadınlarımızın isteklerinin mahiyeti içtimaidir (Said Halim Paşa,1989: 145). Yanlış anlaşılmalı bu hürriyet birçok sıkıntıyı da beraberinde getirmiştir. Özellikle kadın- erkek ilişkileri noktasında bunu görmek mümkündür. Bu sıkıntılardan en bariz olanı ise sen bana karışamazsın gibi söylemlerdir.

Şunu da ifade etmeliyiz ki, hürriyet yani diğer bir ifadeyle özgürlük sorumlulukları ilga etmez. Sorumluluğu hesaba katmadan özgürlük kavramı ön plana çıkarılmakta ve bu durumda kadın-erkek ilişkilerine zarar verilmektedir. Özellikle ailede vazgeçilmez olan sadakat duygusunu zedelemektedir.

Batılılaşma ile birlikte kadın-erkek ilişkilerinin dönüşüme uğraması, çok farklı sonuçlar ile kendini göstermektedir. Modernleşmenin doğurduğu hayatın dünyevileşmesi kadın-erkek ilişkilerini bir ticari ortaklığa dönüştürmektedir. Aile bireyleri ayrı ayrı kendi hayatlarını yaşamaya devam etmektedirler. Aile de eşler için ev sabah bırakıp gidilen, yenilip içilen, dinlenen herkesin kendi hayatını yaşadığı bir mekân haline dönüşmektedir. Bu bağlamda evin otelleşmesi kavramı gündeme gelmektedir. Çalışan kadın artık eşinden bağımsız hareket edebilmektedir. Erkeklerde aynı şekilde davranabilmektedir. Artık öyle bir hal almıştır ki erkekler çalışmayan maddi açıdan yeterliliği olmayan bir eş istememektedir.

2.4.Ahlak Ve Dini Kuralların Etkisizleşmesi

Ahlak, toplumsal hayatın varlığını sürdürmesi bakımından oldukça önemlidir. Bireylerin, toplumların değerlendirme açısından kıstasları ahlak temelli olmaktadır. Ahlakın toplumsal hayat içerisindeki öneminden olacak ki filozoflar, bilim adamları, sosyologlar bu konu hakkında çalışmışlardır. Birçok sosyoloğun ahlak konusu üzerinde durması itibariyle ahlak sosyolojisinden bahsedilmektedir. Bunalıma çalışmalarında yer veren Saint-Simon, bunalımı, sosyal grupların çözüldüğü veya yıkım sürecine geçtiği ahlaki durum olarak görür. Hem Kant hemde Saint-Simon'dan etkilenen Durkheim'da ahlak ile ilgili çalışmalar yapmışlardır. Durkheim, ahlaki toplumsal bir süreç olarak ele alır. Tüm bu düşünceleri incelediğimizde milletlerin akıbeti açısından ahlak oldukça önemlidir. Geçmişten günümüze farklı farklı toplumların yaşadığı bunalım ve huzursuzlukların önemli ölçüde bir ahlaki çöküşle gerçekleştiği ifade edilebilir. Roma ve Doğu Roma İmparatorluklarının çöküşü, bu toplumdaki ahlaki yıkımın sonucu olarak değerlendirilmektedir. Osmanlı'nın son dönemlerinde ahlaki konulara oldukça ehemmiyet verilmiş, ahlaki olarak hem devlette hem de sosyal hayatta çözümlerin olduğunu gören devletin ileri gelenleri ahlak adına pek çok kitap yazmışlardır.

Örneğin Osmanlı'nın ileri gelen âlimlerinden Said Halim Paşa'nın hemen hemen tüm eserlerinde ahlak konusunun merkezi bir yere sahip olduğunu ifade edebiliriz. İçtimai Buhranlarımız, İslamlaşmak gibi kitaplarında ahlaka büyük pay ayrılmıştır.

Toplumun ahlaki yapısı ve psiko-sosyal durumu ne kadar yüksekse refah ve saadeti de öylece yüksek olur. Evet aslında ahlaksızlıkla bir toplumun temelleri sessiz sessiz oyulurken bazen hiçbir şey hissedilmeyebilir. Hissedildiği anda iş işten geçmiş olabilir. Tam da bu noktada bizim toplumumuzaçısından çok önemli kontrol

mekanizmaları devreye girebilmektedir. Mahalledeki amcalar, teyzeler, filanca abla görürde beni ayıplar gibi. Fakat bu duruma bir göz atacak olursak zamanla bu mekanizmalar de fonksiyonlarını yitirmiştir. Mevdudi'ye göre insan vücudunun eşit sayılması, ahlaki kuralların etkisinin toplumdan soyutlanacak şekilde yeni bir ahlak anlayışının oluşmasına sebep olmuştur(Mevdudi, 2010: 159).

Mahallenin var olduğu, binaların müstakil ve az katlı evlerin yaşam alanı, akrabalık bağlarının kuvvetli olduğu zamanlarda aile birtakım farklı değerlere sahipti. Aynı zamanda bu ailevi değerler yaptırım gücüne sahipti. Kınanma duygusu birtakım tutum ve davranışları kontrol etmekteydi. Modern değerler dizisi ile birlikte önce evlerimizin şekilleri, caddelerimizin isimleri değişerek ruhsuz yapay oluşumlar ortaya çıktı. Daha sonra bu değişim ailemizin içine sızarak ailevi ilişkilerimizi ve değerlerimizi yok etmeye başlamıştır.

Daha açık bir modernleşme ile aile değersel bir dönüşüm yaşamıştır(Tekin, 2009:9).Ailenin değerlerinin bağlayıcılığından kopması sonucu toplumsal bir takım kontrol mekanizmaları etkisini kaybetmiştir. Modern hayat ve düşüncenin hayatımızı istilasını sonucunda geleneksel ailenin koruduğu paylaşma, sadakat, yuva bilinci v.b değerler çözülmeye başlamıştır. Modern- seküler söylemlerden ailede nasibini almakta ve dünyevileşmeye maruz kalmaktadır. İşte aranan özellikler değişmekte, bireysel talepler artmakta, değerler seküler potada eritilmekte, aile bağları zayıflamakta, nikahsız yaşamalar artmakta bunun ardını boşanmalar takip etmektedir. Tüm bunlardan hareketle şunu diyebiliriz ki, yaşam kalitemizi yükseltelim derken değerlerimizden olduğumuz görülmektedir. Tüm bu sürecin devamını da da yeni söylemler literatüre girmektedir.

İngiltere'deki "çocuk anne"ler kavramı tipik bir örnek olarak gösterilebilir. 14-15 yaşlarında eşcinsel ilişkilerin serbest olması bir kız, daha belirli olgunluğa erişememiş iken anne olabilmektedir (Tekin, 2009:10). Dinler, aile kurumunun en önemli destekçisidir. Dinler aileye zemin hazırlamaktadırlar. Aile kurumunun devamını konu edinen Kur'an-ı Kerim'de pek çok ayet mevcuttur. Başka semavi dinler de aileyi desteklemektedir. Ailenin kurulmasında dini değerler önem taşımaktadır. Dini değerlerdeki yozlaşma aile kurumunu da etkilemektedir. Ailenin de sekülerleşmesi sonucu dini değerlerin getirdiği kriterler yok olmakta ve aile kurumu da çözülmeye uğramaktadır. Böylece boşanmalar artmakta, şiddetli geçimsizlikler hat safhaya ulaşmaktadır. Ailede dinin etkisizleşmesiyle birlikte evlilik yaşı da giderek artmaktadır. Çünkü birlikte yaşama modern dünyada bireylere daha cazip gelmektedir. Evliliğin, bir yuva kurma sorumluluğu almanın üstesinden böylece gelinmektedir.

Ahlak ve dini değerler toplumun bekası için muhtaç olduğu kan gibidir. Bunlar olmadan bir toplumun müreffeh olması düşünülemez. Böyle bir toplum hastalıklı bir bünye özelliği gösterir. Ruh sağlığı açısından sakıncalı tabloların oluşmasına zemin hazırlar.

2.5.Ailede Buhran Ve Aile Dışı Hayat

Sosyal yapıyı oluşturan temel unsurlar, değerlerin benimsenmesinde, yaşatılmasında oldukça önemli paya sahiptirler. Toplumsal değerler, sosyal grupların hüviyeti niteliğindedir adeta parmak izi gibidir ve insan davranışlarının temelini oluşturur. Eğitim gibi birçok önemli gelişmenin ilklerinin aile de yaşandığı düşünüldüğünde, değer aktarımı konusunda aile oldukça önemlidir. Geçmişte toplum tarafından kabul gören değerler, geniş aile modeli ile çocuklara çok rahat aktarılırken, şimdilerde pek mümkün olmamaktadır. Bu durum özellikle anne-babaların kalmaktadır(Turgut, 2010: 51).

Şimdinin dünyasında aile ve aile çevresinde meydana gelen problemlerin, değişim ve dönüşümlerin, çözümlerin ve yıkımların etkisi toplumun genelinde kendini göstermektedir. Süre gelen değişimlerle birlikte değer yargıları da değişime uğramaktadır.

Her türlü sosyal değişimler, buhranlarla beraber meydana gelmektedir. Yeni kurumların yeni fonksiyonlarla meydana çıkması, içerisinde işledikleri cemiyetin hayatıyla denkleşmiş bir hal alabilmesi için geçen zaman esmasında ister istemez birtakım sarsıntılar görülecektir(Topçu, 2006: 112).

Büyük sanayinin ortaya çıkması ile birlikte eski hayat sistemi ile yeni hayat sistemi değişmiştir. Yeni kurumların düzeni oturuncaya kadar birtakım buhranlar ortaya çıkmıştır. Büyük sanayi meydana çıktıktan sonra toprak ile uğraşan çiftçi toprağını bırakarak fabrikaların kucağına atıldılar. Her biri artık çarkın dişlisi konuma gelerek sermaye sahiplerinin arzularına göre hareket etmek zorunda kaldılar. Bu fabrikalarda çalışabilmek adına köylerini terk ederek şehre akın ettiler. Şehre gelen aile tutum ve davranış konusunda bir takım bocalamalar yaşadılar. Müşterek işler yapma alışkanlıklarını, birtakım geleneklerini, aile emeğini ter etmek zorunda kaldılar. Tüm bu yaşananlar ekonomik açıdan bir değişmeyi içerse de aslında aile birliğini ortadan kaldırdığı görülmektedir.

Sanayileşme üretim yaklaşımlarının yanı sıra bütün sosyal ilişkileri tamamen değiştiren, ailenin yapısına da etki etmiş ve sonuçlarından nasibini almasına sebep olmuştur(Aktay, 2004: 71). Modern dönem ile beraber yeni bir yaşam şekli oluşan toplumda, eski değerlere rağbet edilmemektedir. Tabii bu fikir her aile için geçerlidir demek doğru olmaz. İşçi ailesinin her bir ferdi başka sermayedarlar hesabına çalışmakta, aralarındaki bağılıklar, hürmet duyguları ve karşılıklı ödevlerin son derece ortadan kalktığı gözlemlenmektedir. Ekonomik çalışmanın şiddet kazanması, öbür taraftan dine bağlı inançların sarsılıp gevşemesi yüzünden, vaktiyle ruhi ve ahlaki bağların kuvvetle beslediği aşk duygularının aileyi kurarak ona hayat vermesi ve kendi etrafına yaydığı anlaşma, saygı ve kalbi minnettarlık hisleriyle onun emniyetle devamını sağlaması imkânları ortadan kalkmaktadır(Topçu, 2006: 113).

Genel itibariyle diyebiliriz ki, yaşanan tüm bu ailevi buhranların sebebi çeşitli şartlara göğüs gerebilecek olan iman ve vicdan eksikliğine bağlıdır.

3.Çözülen Aile Yapısında Kadının Yeniden İnşası

Aile toplumun devamını sağlayan; fertlerin karakter gelişiminin sağlıklı bir şekilde oluşması ve toplum standardında bireylere dönüşmelerinde oldukça önemli bir yapıdır. Bireyin sosyal ilişkisi doğumla başlamakta ve ailesiyle devam etmektedir. Aslında aile toplumun özüdür.

Aile, bireylerin kişiliğinin oluşup olgunlaştığı yerdir. Aile, bireylerin kişiliğini oluşturan bir kurum olduğu gibi aynı zamanda kimliklerini şekillendiren de bir kurumdur. Kimlik kişinin var oluşunun ifadesidir. Kimlik bireyin kendi farklılığını ortaya koymasındır. Bu yüzden aile toplumun mihenk taşı olan kurumların en başında gelmektedir.

Bir toplum aile kavramları, aile bağları yaşadığı müddetçe varlığını sürdürebilir. Fakat aile dünden bugüne var olan toplumların vazgeçilmez bir parçası olmasına rağmen, her dönemde farklı sorunlarla karşımıza çıkmıştır.

Batı'da olduğu gibi ülkemizde de bir takım çözümler yaşanmaya başlanmıştır. Her kurumda olduğu gibi aile kurumunda da çözümler görülmektedir. Batı ailelerinde olabildiğince serbest yaşam normalleşmiştir. Bunun yansımalarını kendi ülkemizde de görmekteyiz. Tüm bu olayların neticesinde aile ve evlilik kurumuna olan ilgi azalmıştır. Aile ve evlilik kurumunun tam manasıyla algılanamaması, ailenin alternatifsiz aktörleri olan kadın ve erkeğin sorumluluklarının tam manasıyla anlaşılabilmesi sonucunda kurumda dağınıklar, yıpranmalar söz konusu olmuştur.

Ülkemizde aile değerlerinin değişmesi ve fertlerin bu değerleri sağlam bir şekilde oturtamaması ailenin parçalanmasını kolaylaştırmaktadır. Aile kurumunun sorunları hep belirli paradigmalarda çerçevesinde ele alınmış ve çözüm noktasında sınırlı kalmıştır. Aile kurumunu sorunlarına çoğunlukla başrollerinde uzakta çözüm yolları bulunmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda kadın ailenin önemli bir aktörüdür. Modern sürecin getirdiği anlamsal farklılaşmalar ve yaşam felsefesindeki dönüşümler aile ile ilgili değerleri yıprattı(Tarhan, 2011: 11).

Özellikle ülkemizde tanzimattan itibaren aile ve kadın üzerinde ciddi bir plan yapılmıştır. Çünkü bizim toplumumuzda modernleşme batılılaşma olarak algılandı. Batılılaşma için aile en büyük engeldir.

Bu anlayış aile açısından kadını ve erkeği birbirini bütünleyen varlıklar değil, birbirine karşıt hale gelmesine yol açmıştır. Oysa kadın ve erkek birbirini bütünleyen varlıklar olmalıdır. Bu nokta da aile açısından kadın ve erkeğin birbirinden kopuşunun sebepleri irdelenmelidir. “Yuvayı dışı kuş yapar” atasözünden hareketle ailede kadın ve aile kurumu açısından kadın kimliği üzerinde durulması gerektiğini düşünüyorum. Tabii ki bu atasözü bütün sorumluluğun hanımda olduğu anlayışını güçlendirmek adına kullanılmamıştır. Burada ailede kadının misyonuna vurgu amacıyla kullanılmıştır.

3.1. Kadın Algısı

Osmanlı'nın son zamanlarında Anadolu'ya gelen kadın misyonerler Anadolu kadını hakkında raporlar hazırlamışlardır. Bu misyonerlerin raporlarında kadın algısı olumsuzluklarla doludur. Oriental, islami yaşayan kadın sosyal yönden özürsüz olarak kabul edilmiştir. (Acun, 2007: 95). Böylece müslüman kadın olumsuz özellikler çerçevesinde aktarılmıştır. Onun nasıl olması yönünde karar vermişler ve kendi kararlarını idealize etmişlerdir. Onlara göre kadın toplumların değişim aracı olarak görülmektedir. Kadının toplumdaki yerinin iyileşmesi, doğrudan toplumun kendi iyileşmesine bağlıdır.

Acun'a göre, Avrupalı gözünde, kadın Cumhuriyete kadar geleneklerin ve dinin baskısı ile ezilmiş, hayatı boyunca ailesine ve çevresine hizmet etmekle geçirmiş, hayatın hiçbir döneminde gerekli haklara sahip olmamış bir kadın algısı mevcuttur (Acun, 2007: 97).

Cumhuriyet ile birlikte kadın algısının değiştiği görülmektedir. 1900'lü yılların başından itibaren Batılı toplumlara yerleşmiş olan modern kadın algısının bizim toplumumuza da yerleştiğinin örneklerini görmekteyiz. Bu dönemde başka konularda olduğu gibi kadın ve aile konusunda da hızlı değişimler olmuştur. Aslında bu değişimin köklerini seküler söylemde bulmak mümkündür. Bir diğer ifadeyle dünyevileşme modernleşme sürecinin temel unsurlarından biri olmak yönünden modern dönemin kavramı olarak ele alınmakta, insanlığın var oluş sürecine kadar geri götürülebilecek bir muhtevaya sahiptir (Tekin, 2009: 2).

Değişim adım adım gerçekleşmiştir. Hıristiyanlık üzerinden "din" mahkûm edilmiş, bilim yegâne meşru bilgi kaynağı haline gelmiştir. Toplum artık her türlü konuyu tartışabilir hale gelmiştir. Böylece kadını da en radikal biçimde tartışmaya başlamıştır.

Modern söylemlerin geleneksel kadın algısının bazı yönlerine itirazı söz konusudur. Bunlardan belli başlı olanları; Kadının annelik rolüne olan itiraz sayılabilmektedir. Çünkü kadın anneden önce birey olarak var olmalıdır.

Kadın cinsellik hakkında konuşabilmeli sadece bu konu evlilik gibi geleneksel bir yapı ile sınırlı kalmamalıdır. Bunun gibi noktalarda kadın artık geleneksellikten uzak olmalıdır. Böylece geleneksel kadın algısı değişecek ve yerine 'modern' kadın algısı yerleşecektir. Nitekim öyle olduğunu görmekteyiz. Modern kadın argümanı aslında bir kopuşun ifadesidir. Kadının fitri özelliklerinden, annelik ve eş olma rollerinden kopuşunun ifadesidir denebilir. Aliya İzzetbegoviç'in de ifadesiyle, modern söylem anneliği aşmıştır (İzzetbegoviç, 2007: 40)

3.2. Kadının Rol Alanının Belirlenmesi

Toplum içinde yaşamının tabii bir sonucu olarak, günlük yaşamımızda çeşitli roller üstlenir ve o rollere göre hareket ederiz. Bunlar toplum tarafından bireye verilen rollerdir.

Toplum tarafından belirlen bu rollerin en iyi ve anlamlı şekliyle oluştuğu ortam aile ortamıdır. Bu yüzden aile, kadın ve erkeğin çocukluktan itibaren toplumsal rollerini edindikleri kurum olma fonksiyonu yüklenmektedir (Önel, 2008: 61).

Kadının aile yapısı ve toplumun diğer alanlarındaki gelişme ve değişimlerden etkilenmesi erkekten farklı olarak gelişmiştir. Kültür yapısında ve teknolojideki değişimler aile yapısının değişmesine sebep olmuştur. Sosyal, siyasal ve ekonomik alanlardaki değişimler, ailenin yapısını değiştirebilir aynı zamanda bireyin sorumluluklarında da değişime sebep olabilir.

Dünyanın hemen her ülkesinde kadınlar, ekonomik özgürlüklerine sahip olsalar bile, ev işlerinden sorumlu tutulmaktadır. Ev işlerinin paylaşılması, kadın ve erkeğe atfedilen roller çerçevesinde geleneksel toplumlarda pek fazla kabul görmemektedir görüşünün değiştiğini Ersöz dile getirmektedir. Ersöz'e göre kadın ve erkek ev işlerini paylaşmaya başlamışlardır (Ersöz, 1999:18).

Bu düşünceye katılan bir başka isim olarak da Yörükoğlu karşımıza çıkmaktadır. Değişen çalışma anlayışı geleneksel rollerin de zaman içinde değişmesine de neden olmuştur. Dünyanın birçok yerinde ev işleri ve çocuk bakımı konuları hala kadının görevi gibi görülse de yavaş yavaş değişiklikler gösteren kısımlar bulunmaktadır. Yörükoğlu, erkeklerin toplum yapısındaki değişimlere uymamazlık edemediklerini, işe birlikte gidip gelen karı-kocanın yemeği birlikte yapıp, bulaşığı birlikte yıkadıklarını söylemektedir (Yörükoğlu, 1992: 48).

Kadının en önemli rol alanı aslında ailesidir denilebilir. Çünkü aile toplumun devamını sağlayan nesillerin yetişmesi açısından önem arz etmektedir. Çocuğun eğitimi ve sosyalleşmesinde aile kurumunun önemi büyüktür. Özellikle küçük yaşta çocuklar anne sevgisine ve şefkatine ihtiyaç duyarlar. İlk eğitim annenin verdiği eğitimidir ve daha sonra aile de verilen eğitimidir sözünden hareketle diyebiliriz ki anne özellikle çocuk için çok önemlidir.

Bu yüzden iyi yetişmiş ve eğitilmiş kadın hem toplum hayatında daha etkili olabildiği gibi, aynı zamanda eğitimci rolü oynar.

3.3. İş Hayatı Ve Aile Hayatının Dengelenmesi

İş hayatı herkesin yaşamında çok büyük ehemmiyet taşımaktadır. Bu sebeple iş ve aile hayatı arasında başarılı bir denge kurmak, her iki tarafta da verimliliği ve mutluluğu yakalamak adına önem taşımaktadır. Sağlıklı aile ortamı kurabilmek ve bunu iş yaşamına taşımak herkes için çok önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü iş hayatı, kişinin yaşam standartlarını, isteklerini ve planlarını etkilediği için öncelikli önem arz etmektedir. Yoğun

ve uzun süreli çalışma hayatı, bireyin aileden beklentisini e aynı zamanda da ailenin bireyden beklentisini değiştirmektedir.

İş ve aile çatışması çok yönlü bir süreçtir. İş ve aile karmaşasının meydana gelişi kişilerin çoklu rollere sahip olmasından kaynaklanır. Bu çatışmanın önüne geçilmesi ve engellenmesi gerekmektedir. Özellikle kadınların çalışma hayatı ve aile hayatında bir denge oluşturması gerektirmektedir. Çünkü kadınlar her şeyin en iyisini yapabilmek için iş ve ev rolleri konusunda sıkıntı yaşamaktadırlar. Ümit Meriç hanımın da bu görüşe katıldığını görüyoruz. Biyolojik bir realite olan annelik ile sosyal bir realite olan iş hayatını dengeleme noktasında aileler sıkıntı yaşamaktadır(Meriç, 2012: 264).

Sosyal olmayan çalışma süreleri, işçinin aile yaklaşımını ve sosyal yaşamını sekteye uğratabilmektedir. Kadınlar çalışma yaşamında birçok sorunla karşılaşmakta ve bu sorunların önemli bir kısmının çalışma yaşamının karakteristiğinin kadının fitratına uygun olmamasından kaynaklanmaktadır. Tüm bu düşünceleri dile getirirken kadının çalışmaması gibi bir konudan söz etmiyoruz.

Barbarosoğluna göre, kadın tarih boyunca tüm zamanlarda ve tüm coğrafyalarda çalışmıştır. Sanayi devrimi ile beraber kadının çalışması evden uzaklaşmıştır. Böylelikle evinden ayrı tanımadığı kişilerle bir arada çok uzun süre aynı ortam ve zamanı paylaşan kadının stresi çoğalmıştır.

Tüm bu olanları fertlerin mutluluğunu engellememesi açısından ele alacak olur isek, iş ve aile hayatı dengesi sağlanmalıdır. Çalışma koşullarının kadınların fitri özelliklerine uygun hazırlanması önemli bir nokta olarak görülmektedir. Bu açıdan baktığımızda kadınların mesai saatleri içinde ezilmemesi için yarım gün çalışma seçeneğinin olması çok önemlidir. Özel iş yerleri kadınları 12 veya daha fazla saat çalıştırmakta, böylece kadının adeta canı çıkmaktadır. Kadının bir ailesi olduğunu ve öncelikle anne olduğunu unutmaktadır. Tüm bu düşüncelerden hareketle, kadın daha az süreli bir çalışma şartları ile ailevi yükümlülüklerini daha rahat sürdürebilecek şekilde çalışabilmeleri en önemli çözümlerden biri olacaktır.

Kadınların evinde çalışma imkânlarının belli alanlarda gündeme getirilmesi söz konusu olabilmektedir. Dolayısıyla kadınlar hem ailesini hem de kendisini ihmal etmeden sosyal görevlerini yapma imkanı bulabilecektir (Şener, 2009: Cilt1).

Barbarosoğlu'na göre, bir de aile ve iş hayatı açısından bu meseleye baktığımızda sadece kadını ele almak adil bir davranış olarak değerlendirilmemektedir.

3.4. Kadının Aile İçi Konumunun Yeniden Düzenlenmesi

Kadınlar toplumun ve ailenin etkin bir üyesidirler. Kadınların bu anlamda tartışılan erkeklerle eşit olması konusu insanlık tarihi kadar eskidir. Aslında Kur'an-ı Kerim bu konuya açıklık getirmiştir.

Kadın Allah'ın kulu olması bakımından erkekle eşit seviyede yaratılmıştır sözünden hareketle kadının Allah katında erkek ile eşit seviyede olduğu anlaşılmaktadır. Her ikisi de eşit derecede Allah'ın emir ve yasaklarına muhataptır. Dini hak ve görevleri de aynı seviyededir(Gencer, 2012: 24). Erkek ve kadın birbirleriyle üstünlük ve özgürlük yarışı içinde olmamalıdır.

İslam, gerçekçi bir sistem olduğu için kadını yapısına göre vazifelendirmiş ve Allah tarafından ona ailenin ve toplumun temel taşı olan annelik vasfı verilmiştir. İslam toplumlarında kadının her alanda büyük bir öneme sahip olmuştur.

Gencer'e göre İslam toplumunda eğitim ve öğrenme ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Ve kadın en mükemmel terbiyecisi olarak nitelendirilir. İslam'da anneliğin yeri, değeri ve şerefi çok yüksektir. Çocukları asıl yetiştiren ve terbiye eden kadındır. Eğer kadın iyi bir eğitim almışsa çocuklarını da aynı şekilde eğiteceği sebebiyle annenin de eğitimi olması son derece önemlidir(Gencer, 2012: 26).

Günümüzde kadının kabiliyetleri ve ilmi ile toplumda erkekler kadar sosyal sistem içerisinde sorumluluk alması gerekmektedir.

Sayın Şener'in de bu konu üzerine düşüncelerinde ifade ettiği gibi, özellikle üzerinde düşünülmesi ve hassasiyetle davranılması gereken şey; kadın, sosyal yaşamına dair sorumlulukları yerine getirirken, ailedeki merkezi sorumluluğunu ihmal etmemeli ve bu rolü çerçevesinde kendisine hedefler belirlemelidir. Çünkü kadının ailedeki yerini doldurabilecek başka biri yoktur. Bu çerçevede kadının ailesine yönelik sorumlulukların izin verdiği ölçüde bir iş kadını yahut girişimci olmasında hiçbir problem yoktur (Şener, 2009: Cilt1). Ancak aile içi yükümlülüklerde de kadına yönelik sorumluluğun, adil bir şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Ailede çocuğun bakımını, temizlik,

yemek yapımı gibi yükümlülükleri yalnızca kadının görevi gibi görmek yanlıştır. Bu yaklaşım yerine, görevlerin yükümlülükleri anne, baba ve devlet ile ortaklaşa pay edilmesi yaklaşımın daha uygun olduğu düşünülmektedir. Ailede kadının konumu artık çalışan, üreten ilimli, bilgili sorumluluklarını hakkıyla yerine getiren ve bir o kadar da kendine güvenen bireyler olacak şekilde değişecektir.

3.5. Aile Merkezli Bir Toplum Planlaması

Aile, sağlıklı bir toplum için temel kurum özelliği taşımaktadır. Aile sosyal yapının en önemli sistemsel unsuru olup, sistemin genel yapısını yansıtmaya ve üyelerine bunu aktarma fonksiyonuna sahiptir(Çelik, 2009:2).Modernleşmeyle birlikte değişimin en etkili biçimde yaşandığı kurum ailedir. Modernleşmeyle ailenin pek çok fonksiyonu değişerek, ailenin içeriğinde köklü bir farklılaşma meydana gelmiştir. Ne kadar böyle ifade edersek edelim ailenin öneminin azaldığından da söz etmek zordur. Değişim ve dönüşüm ile beraber değişimi yaşayan en temel kurum toplumsallaşma açısından oldukça önemli olan, kültürel kodların aktarıldığı ailede yaşanmıştır. Bir milletin sağlıklı ve sağlam olabilmesi için aile kavramının kalıp olarak belirli yaklaşımlar çerçevesinde kurulması gerekmektedir.

Oysa son zamanlarda yaşanan hızlı değişim, dönüşüm neticesinde aile konusunda klasik ve yerleşmiş değer yargılarımızı alışılmış uygulamalarımızı hayatımızdan çıkarırken maalesef ki bu yaptıklarımız doğru ve faydalı kültürel zenginliklerimizin de kaybolmasına sebep olmaktadır. Günümüzde geçmişle şimdinin algısını ve yaşam pratiklerini uygun bir şekilde tanımlanarak ailenin toplumun merkezine yerleştirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Zamanın değişimini iyi anlamak gelecek ile geçmiş iyi analiz etmek aile merkezli bir medeniyet coğrafyası geliştirmek zorundayız.

İnsanoğlu modernitenin getirdiği yaşam felsefesini benimsediği oranda bencil davranan, başına buyruk yaşayan kişiler, eş olmanın ne demek olduğunu kaybettiler. Evlilik beraber yaşama olarak görülmeye başlanınca kurulamayan aile bağları zayıfladı ve aile olmanın yerini birlikte yaşayan nikahsız çiftler aldı. Tam da bu noktada günümüzün sorunlarının çatırtıları duyulmaya başlanmıştır. Böylece aile de kadın – erkek ilişkilerinde değişimler, ailede buhran gibi tanılmalara, aile dışı hayat gibi duyular dile getirilmeye başlanmıştır.

Bu çerçevede ele kurumunu ele aldığımızda evliliğin yalnızca bir kadın ve erkeğin imzalarıyla gerçekleşmediği anlaşılmalı, kutsal bir yuva olduğu unutulmamalı, toplumda ailenin bu boyutu öne çıkarılmalıdır. Devletin politikaları aile merkezli olarak şekillenmelidir. Aile ve evin toplumun dini, ahlaki değerlerin merkezi olduğu konusunda sivil toplum çalışmaları yapılmalıdır. Bireylerin aileye ve topluma karşı sorumluluklarını geliştirmeye yönelik politikalar geliştirilmelidir. Hayattaki merkezi kurumların birincil sırasına aile yeniden oturtulmalı, aile fertleri sosyo-psikolojik ihtiyaçları konusunda ailesinde tatmin bulabilmelidir.

Sonuç

Hayatımıza yapısal ve sosyal olarak yön veren modernite fikri, çok boyutlu bir baskı algısı üzerine varlığını oluşturarak hayatıyetini sürdürmektedir. Bugün tüm dünyada görülen belirsizlik ağırlıklı olarak birkaç asırlık bir mirasın yansıması olarak gerçekleşmiştir. Süregelen miras, insanlığa özgürlüğü vademediği adına onu bir karmaşa ile baş başa bırakmıştır. Bu belirsizlik karmaşası, insanın hür ve özgür olması olarak isimlendiren mantık aslında, her türlü sabiteden şüphe duymasını sağlayarak bir bilinç yoksunluğunu amaçlamaktadır.

İnsanoğlu, Hz. Adem'den günümüze süre gelen yaşam macerası boyunca sahip olduğu her türlü yapısal ve sosyal değeri, büyük bir sarsıntı yaşamıştır. Şüphesiz, süreç içerisinde elde edilen sabitelerin işlevsiz hale getirilmiş olmasının yok sayılamaz bir etkisi vardır. Birey ile toplum arasındaki karşılıklı iletişim sürecinin ortamı olan aile konumundan dolayı her çeşit faaliyetlerinin odağını oluşturmaktadır.

Kendisini gerçek yapan değerlerle beraber tüketilen ve yeri doldurulamayan aile kurumuna, toplumun modernleşmesi yönünde taşıyıcı rolü atfedilmektedir. Hâlihazırda kapitalizmin popülerleştirdiği çekirdek aile, dinin ve dini dışlayan düşüncelerin açıkça çeliştiği önemli bir alandır(Aktaş, 1992: 7).

Dünya toplumlarında çekirdek aile modelinin yaygınlığı modernitenin evrenselliğini ilan etme çabasından başka bir şey değildir. Bu süreç dikkate alınınca, ortaya çıkan problemlerin yaygınlığı modern düşüncenin etki alanı kadar geniştir.

Aile, millet ve toplumların temelini teşkil eden çok önemli bir kurumdur. Ailenin bir arada olması ve devamı noktasında, eşler arasındaki sevgi, saygı, anlaşma ve uyuma bağlıdır. Bir ülkenin geleceğini temsil eden sağlıklı ve mutlu nesiller yetiştirmek, çocuklarımızı eğitip, onların yarınlarmı sağlam temeller üzerine inşa etmek mutlu aile tablosu çerçevesinde mümkün olabilir.

Kadının sosyalleşmesi olarak ifade edilen ev kadınlığının vasıfsız, anneliğin değersiz görüldüğü bir düzeneğin çışma mantalitesi sorgulanmalıdır. İnsanlığa bu düşüncenin nereden geldiği araştırılmalı, arka planına inilmelidir.

Modernizm ile birlikte geleneksel konumundan uzaklaşan ve değişim sürecine giren kadın, değerlerinin tekrar farkına varmalı, toplumu yetiştirme gibi önemli bir misyonun üstlendiğinin farkına varmalıdır. Toplum açısından ise aile merkeze alınarak planlar yapılmalıdır. Bunun için gerekli şartlar hazırlanmalı hatta bu çerçevede eğitimler, seminerler düzenlenmelidir. Aile kurumu fonksiyonlarını geliştirmelidir. Kadın rolleri, statüsü, konumu çerçevesinde yeniden inşa edilmelidir.

KAYNAKÇA

ACUN, Fatma(2007), “ **Görsel Verilerde Kadın İmajı 1923- 1960**”, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 16, ss. 91- 112.

AKTAŞ, Cihan(1992), **Modernizmin Evsizliği ve Ailenin Gerekliliği**,Beyan Yayınları, İstanbul.

AKTAY, Yasin(2004), “ **Modern Dünyada Ailenin Toplumsal Dönüşümü ve Muhtemel Geleceği Üzerine Mülâhazalar**”, Fikir Dünyası Düşünce Dergisi, Sayı 2, ss. 70-77, İstanbul.

ALTAN, Şengül ve Aysel Ersöz(1994), “ **Kadının Çifte Yükümlülüğü**”, Kadın ve Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü. Bülteni, Sayı2.

BAŞER, Sait(2007), **Kut ve Töre**, Trabzon Valiliği Kültür Yayınları, Trabzon.

CANATAN, Kadir ve Ergün Yıldırım(2011), **Aile Sosyolojisi**, Açılım Kitap, İstanbul.

ÇELİK, Celalettin(2009). “ **Değişim Sürecinde Türk Aile Yapısı ve Din**”, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

DEMİRİZ, Gülhan ve Hülya Yaşar(2009), “ **Kadın Yönetici Olmanın Anlamı; Aydın’da Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Araştırma**”, Kadın Çalışmaları Kongresi, I. Cilt, Sakarya.

EL- MEVDUDİ, Ebu’la’la(2010), **Hicab**, Ağaç Yayınları, İstanbul.

ERSÖZ, Aysel(1999), **Cinsiyet Rollerine İlişkin Beklenti Tutum ve Eşler Arası Paylaşım**, TC Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

GENCER, Zeynep(2012), “**İslam’da Çalışma Hayatında Kadın**”, Farabi Dergisi, Sayı 2.

GIDDENS, Anthony(2008), **Sosyoloji**, Ayraç Yayınları, Ankara.

İZZETBEGOVİÇ, Aliya(2007), **İslam Deklarasyonu ve İslam’ın Yeniden Doğuşunun Sorunları**, Fide Yayınları, İstanbul.

KAHRAMAN SÜRÜCÜ, Sümeyye(2006), **Kur’an ve Hadislerde Aile Kavramı**, Adana.

KARAMAN, Hayrettin(2006), **İslam’da Kadın ve Aile**, Ensar Neşriyat, İstanbul.

KOCACIK, Faruk ve Veda B. Gökkaya(2005), “ **Türkiye’de Çalışan Kadınlar ve Sorunları**”, C.Ü İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, Sivas.

MERİÇ, ÜMİT(2012), **Türkiye Kanatlarımızın Altında**, Timaş Yayınları, İstanbul.

ORTAYLI, İlber(2007), **Osmanlı Toplumunda Aile**, Tan Yayınları, İstanbul.

ÖNEL, Nursun(2006), “ **İş- Aile Çatışmasının Çalışan Kadının Aile İçi İlişkileri Üzerine Etkileri**, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eylül, Sakarya.

PAŞA, Said Halim(1989), **İçtimai Buhranlarımız**, Yöneliş Yayınları, İstanbul.

SAYAR, Kemal ve F. Bağlan(2010), **Koruyucu Psikoloji**, Timaş Yayınları, İstanbul.

ŞENER, Sami(2009), “ **Kadının Aile İçi ve Sosyal Rollerinin Dengelenmesi**”,Kadın Çalışmaları Kongresi, I. Cilt, Sakarya.

ŞENYURT, Ceren(2008), “ **Türk Televizyon Dizilerinde Kadın İmaji**”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon Bilim Dalı, İstanbul.

TARHAN, Nevzat(2011), **Son Sığınak Aile**, Nesil Yayınları, İstanbul.

TEKİN, Mustafa(2009), “ **Sekülerleşme Bağlamında Aile ve Kadın**”, İstanbul.

TEZCAN, Mahmut(2010), **Sosyolojiye Giriş**, Anı Yayınları, Ankara.

TOPÇU, Nurettin (2006), **Sosyoloji**, Dergah Yayınları, İstanbul.

YILDIRIM, Ergün(2011), “**Aile ve Evlilik Türleri**”, Aile Sosyolojisi, Açılım Kitap, İstanbul.

YÖRÜKOĞLU, Atalay(1992), **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**, Özgür Yayınları, İstanbul.